

Красикова О. Ю. Геологические разработки В.И. Крокоса в коллективных исследованиях почв Киевской губернии (1911–1912 гг.)

С помощью методов исторических исследований, а именно, историко-научного, анализа и синтеза изучены материалы периодических изданий и научной литературы, на основе которых рассматривается отдельно взятый период из истории коллективных исследований почв Киевской губернии (1911–1912 гг.). Раскрывается научная деятельность учёного-почвоведов Владимира Ивановича Крокоса в области геологии. Акцентировано внимание на значении геологических разработок В. Крокоса для сельскохозяйственного почвоведения Украины в первой четверти XX столетия.

Ключевые слова: история науки, сельскохозяйственное опытное дело, коллективные исследования почв, В.И. Крокос, геологические разработки.

Krasikova O. Yu. Geological investigations by V.I. Krokos in collective soil-research of Kiev governorate 1911–1912 years

On the basis of materials of periodicals and other scientific literature studied period in the history of collective soil-research of Kiev Governorate (1911–1912 years). To reach this intention have been applied methods of historical research, analysis and synthesis. Disclosed the scientific activity of the scientist-soil V.I. Krokos in geology. Particular attention is given to the importance of geological development V. Krokos for agronomy Ukraine the first quarter of the twentieth century. The role of scientific research scientist in the implementation of the program of mineral fertilizers for crops in order to improve their productivity.

Keywords: history of science, agricultural experimental science, collective soil research, V.I. Krokos, geological investigations.

УДК 001:303.4+330.3(477)

О. П. Попова

ВНЕСОК АКАДЕМІКА В. М. ТРЕГОБЧУКА У ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Розглянуто основи сталого розвитку України та формування екологобезпечної економіки в контексті діяльності видатного вченого академіка Національної академії аграрних наук України В. М. Трегобчука. Проаналізовано основні положення і висновки його праць, розглянуто науковий і практичний внесок у вирішення завдань екологічного стратегічного економічного розвитку країни. Ним розроблені теоретичні підходи до управління надзвичайною ситуацією. Наукові розробки вченого щодо визначення екологічних наслідків і втрат господарського комплексу України від ядерної катастрофи на Чорнобильській АЕС мають теоретичну і практичну спрямованість.

Ключові слова: екологічні наслідки, ядерна катастрофа, сталий розвиток України.

Доктор економічних наук, професор, академік Національної академії аграрних наук України Валентин Михайлович Трегобчук відомий як дослідник теоретико-методологічних основ екологічного розвитку природокористування в різних галузях господарської діяльності.

Проведена В.М.Трегобчуком наукова робота по дослідженню екологічних і економічних аспектів природокористування у процесі господарської діяльності, теоретичних основ сталого розвитку суспільства, яка знайшла відображення у його працях, маловивчена і потребує аналізу і комплексного вивчення.

Відомо що, в другій половині XX століття розпочалася екологічна криза, яка охопила багато регіонів планети. Окремі види природних ресурсів вичерпувались, надмірно забруднювалось навколишнє середовище, погіршувались природні життєві умови людини.

За природними умовами Україна є однією з багатьох країн світу, що дає підстави з оптимізмом дивитись у майбутнє. Територія України займає площу 60355 тис. га. Близько 95% її території – рівнинна частина, а на долю гірських систем Карпат і Криму припадає лише 5%. Ліси займають 19% її території.

Разом з тим Україна є однією з найбільш неблагополучних в екологічному відношенні країн Європи. Значно погіршилась екологічна ситуація в Україні внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Це – результат непродуманої і екологічно необґрунтованої господарської діяльності керівних структур колишнього СРСР. Адже економіка України формувалась без урахування об'єктивних потреб та інтересів народу, в той час як фінансування природоохоронних заходів здійснювалось за залишковим принципом. Внаслідок цього її економіка перенасичена хімічним, металургійним та гірничодобувним виробництвом із застарілими технологіями і значним руйнівним впливом на навколишнє середовище.

Аварія на Чорнобильській АЕС виявилася найзначнішою та найважчою впродовж усієї історії мирного використання атомної енергії. При руйнації конструкції блока стався викид значної кількості радіонуклідів у навколишнє середовище.

Одним із найпотужніших факторів, що впливають на радіологічну ситуацію в Україні є високоактивне забруднення території 30-кілометрової зони. Радіонуклідами забруднено понад 4,6 млн. га земель у 74 районах 12 областей, що становить 12% загальної площі сільгоспугідь України.

Проблеми, що виникли після аварії, по своїй глибині і масштабу були новими, як для науки, так і для практики. Необхідно підкреслити, що радіологічні галузі науки, або ті, що тією чи іншою мірою відносяться

до радіології, більшою частиною були закритими для суспільства, а кількість вчених-професіоналів, які володіли такими знаннями в Україні, була вкрай обмежена. Тому відразу після Чорнобильської катастрофи в Україні з усього Союзу були запрошені кваліфіковані кадри – вчені-радіоекологи, які мали досвід подолання наслідків подібних катастроф, або ті що, мали досвід наукової роботи з радіоекологічних, радіобіологічних, ядерно-фізичних або радіометричних проблем.

Після аварії Валентин Михайлович Трегобчук, як фахівець з еколого-економічних проблем, у перших числах і наприкінці червня 1986 р. виїжджав у 30-ти кілометрову зону разом з групою вчених у складі комісії, створеною Президією АН УРСР. Членам комісії було доручено визначити розміри економічних збитки та оцінити екологічну шкоду, завдані ядерною катастрофою на ЧАЕС та розробити першочергові заходи щодо зменшення негативного впливу зазначеної катастрофи на людину, природу загалом й окремі ресурси навколишнього середовища.

В.М.Трегобчуком були сформульовані методологічні підходи і розроблені методи проведення розрахунків, відповідно до яких було визначено інтегральну величину негативних наслідків екологічної шкоди втрат в усіх галузях економіки від аварії на ЧАЕС. Обґрунтовані відповідні розрахунки були опубліковані в статті «Інтегральна економічна оцінка шкоди і втрат, зумовлених ядерною катастрофою на ЧАЕС», яка вийшла друком в журналі жовтневого номеру журналу «Економіка України» 1996р [1].

В статті автор проаналізував особливості і масштаби аварії на Чорнобильській АЕС, порівнюючи з втратами США після аварії на АЕС «Трі Майл Айленд» (м. Гаррісберг, штат Пенсільванія, 28 травня 1979 р.). Він зауважив, що техніко-технологічний рівень вітчизняних реакторів був занадто низьким, а система управління безпекою ненадійною. Навіть після аварії на АЕС «Трі Майл Айленд» у Радянському Союзі не прореагували і нічого не зробили для підвищення надійності та безпеки працюючих реакторів.

В.М.Трегобчук стверджував, що на основі методологічних підходів і методик за розрахунками науковців сумарна оцінка негативних соціально-демографічних, екологічних наслідків і народногосподарських втрат від Чорнобильської катастрофи на період до 2000 р. становитиме 125 млн.дол., включає в себе реальні затрати на ліквідацію наслідків ядерної катастрофи, будівництво саркофага й житла в минулі роки, а також фактичні втрати природних ресурсів, основних виробничих і невиробничих фондів, екологічну шкоду, завдану населенню, і стосується тільки України.

У загальній економічній оцінці негативних наслідків ядерної катастрофи на ЧАЕС найбільша питома вага (майже 44% її сумарної величини) припадає на шкоду, що завдається населенню, його здоров'ю і пов'язана з величезними людськими втратами й додатковими соціальними затратами. Далі йдуть: збитки та потенціальні втрати галузей народного господарства, і насамперед – енергетики, промисловості, сільського, лісового і рибного господарства (20%); екологічна шкода, виведення з користування природних ресурсів і прямі затрати на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи (по 12%) [1, с.23].

В.М.Трегобчуком були розроблені теоретичні підходи до управління надзвичайною ситуацією, суть яких зводиться до усунення причин виникнення катастроф аж до відмови від продукції небезпечних виробництв та закриття аварійних об'єктів; попередження виникнення надзвичайних подій; запобігання небезпечних наслідків аварій, здійснення стабілізаційних компенсаційних заходів тощо.

Розширюючи наукові пошуки в дослідженні екологічних проблем, Валентин Трегобчука не міг залишити поза увагою питання еколого-економічного розвитку країни.

В 1994 році колективом авторів Інституту економіки Національної академії наук України була підготовлена наукова доповідь «Стратегія соціально – економічного розвитку України», за редакцією академіка НАН України І.І.Лукинова. В.М.Трегобчук був автором підрозділу «Екологічна безпека», в якому визначено основні стратегічні напрями і шляхи вирішення гострих екологічних проблем економічного розвитку України. Ним були запропоновані теоретико – методологічні підходи запровадження екологічної стратегії економічного розвитку країни. При цьому, особливо увагу зосереджено на екокрисових індустріальних регіонах, де внаслідок надмірної концентрації галузей важкої промисловості з відсталими технологіями, високого рівня урбанізації та нагромадження величезної кількості токсичних відходів відбуваються незворотні процеси деградації природних ресурсів, захворюваності людей і підриг генофонду нації (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Луганська та Харківська області)[2].

Відсутність єдиної системи формування та реалізації екологічної політики в радянський період, глибока соціально-економічна криза в період розбудови незалежної України, неврахування взаємозв'язку завдань охорони природи та раціонального природокористування в контексті формування засад і шляхів здійснення державної політики привели до того, що в країні продовжували загострюватися та наростати соціально-екологічні суперечності, ускладнюватися старі та накопичуватися нові невіршені структурні та сутнісні соціоекологічні проблеми. Однак, починаючи з 2000р., коли з'явилися перші паростки оздоровлення і піднесення економічної ситуації, політичної стабілізації об'єктивно постала необхідність продемонструвати українському суспільству актуальність проблем екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку [3, с. 21-23].

Отже, дослідження проблем екологічної політики України на сучасному етапі зумовлено об'єктивними потребами національного розвитку, вимогами колективної екологічної безпеки, необхідністю інтеграції України в європейське співтовариство.

У контексті сталого розвитку академік В.М.Трегобчук вніс неоціненний науковий вклад у дослідження ресурсо-екологічних і природоохоронних проблем.

У квітні 1997 року вийшла друком стаття В.Трегобчука у співавторстві з О.Веклич «Необхідність еколого – економічної моделі ринкових реформ в Україні»[4], в якій проаналізовано стан розвитку України в перехідний період, екологічну ситуацію, яка склалась в Україні.

Автори називають кілька основних причин загострення сучасних екологічних проблем: «По-перше, всеохоплююча криза народного господарства. По-друге, технологічна і структурна відсталість суспільного виробництва. По-третє, відсутність (або зародковий розвиток) дійового економічного механізму раціоналізації природокористування та реалізації природоохоронних заходів, який був би адекватним сучасним вимогам. По-четверте, відсутність прогресивного і досить повного законодавчо-правового поля регулювання екологічної безпеки на національному рівні та нормативно-методичного забезпечення законодавчих актів для регіональних і місцевих рівнів» [4, с.12]. Вони дійшли висновку, що вкрай необхідними є розробка концепції та програми національного ековідродження і екобезпечного сталого розвитку, а також ефективного механізму їх реалізації.

Автори наголошували на необхідності екологізації суспільного виробництва, зокрема, впровадження ресурсозберігаючих і екологічнобезпечних техніко-технологічних процесів, способів і методів раціонального управління природно-ресурсним потенціалом. З економічних позицій, йдеться про створення і впровадження господарського механізму раціоналізації природокористування у вигляді підсистеми управління суспільством нового типу.

В.М. Трегобчук вважав, що для України актуальною є розробка еколого-економічної моделі ринкових реформ, яка дасть поштовх до інтенсивного розвитку екобізнесу, до становлення національного екологічного ринку. Така модель мала передбачати встановлення жорстких екологічних нормативів, стандартів, вимог і обмежень для окремих галузей та підприємств, регіонів, областей, басейнів рік, у межах яких розміщуються чи розвиваються виробництва, здійснення освоєння природних реформ тощо. Тільки на основі еколого-економічної моделі ринкових реформ в Україні можна радикально поліпшити взаємовідносини людини з природою.

Соціально та екологічно зорієнтована ринкова економіка – а саме таку систему слід будувати в Україні – здатна на основі гнучких і пристосованих до конкретних умов національного виробництва механізмів ефективно розв'язувати екологічні проблеми, долати гострі екокризові ситуації. Водночас така економіка стане важливим етапом на шляху до реального втілення в життя принципів сталого та екологічнобезпечного соціально-економічного розвитку.

Усвідомлення людством реальної небезпеки екологічної катастрофи, яка загрожує існуванню цивілізації, стало причиною початку розробки концепції сталого розвитку. В контексті розвитку суспільства розглядається парадигма сталого розвитку, яку доцільно розуміти не лише як зміну стосунків людини і природи задля розширення можливостей економічного зростання, а як скоординовану глобальну стратегію виживання людства, орієнтовану на збереження і відновлення природних спільнот у масштабах, необхідних для повернення до меж господарської місткості біосфери.

Теоретичні основи сталого розвитку суспільства у своїх працях досліджували вітчизняні науковці, а саме: Н. В. Гребенюк, З. В. Герасимчук, Б. М. Данилишин, С.І.Дорогунцов, Л. Г. Мельник, В. С. Міщенко, В.П. Прадун, А. Г. Тихонов, В. М. Трегобчук, В. П. Феденко, М. К. Шапочка, В.Я.Шевчук, Л. Б. Шостак та інші. Основна увага дослідників приділялась переважно загальносвітовим аспектам сталого розвитку, питанням збалансованості природокористування, забезпечення необхідних передумов конкурентоспроможності держави і регіонів.

Таким чином, теорія сталого розвитку є визнаною серед широкого кола науковців та громадських діячів стратегією розвитку у багатьох країнах світу. Проте, ставлячись з повагою до безперечних досягнень вітчизняної та зарубіжної економічної думки, варто зазначити, що у даній галузі досліджень простежується недостатнє визначення сутності, структури регіону як соціо-еколого-економічної системи, що не дозволяє повною мірою дослідити теоретичні аспекти його сталого розвитку.

На наш погляд важливо нагадати, що в червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, на якій було прийнято історичне рішення про зміну курсу розвитку усього світового співтовариства. Це безпрецедентне рішення глав урядів і лідерів 179 країн було обумовлено катастрофічною глобальною екологічною ситуацією і прогнозованою глобальною катастрофою, що може вибухнути вже в XXI ст. і привести до загибелі всього живого на планеті. На цій конференції була прийнята Світова програма дій «Порядок денний на XXI століття». Документ передбачає, що забезпечення сталого розвитку є, в першу чергу, обов'язком національних урядів згідно з принципом спільної, але диференційованої відповідальності та потребує розробки національних програм і відповідної політики. В Програмі дій з подальшого впровадження Порядку денного на XXI століття, ухвалена Генеральної Асамблеєю ООН на спеціальній сесії «Планета Земля+5» в 1997 р. наголошується, що досягнення сталого розвитку вимагає ув'язки та інтеграції його економічних, екологічних і соціальних цілей.

Генеральна Асамблея ООН заснувала в 1992 р. Комісію зі сталого розвитку, за підсумками роботи якої згодом були прийняті важливі рішення. На 11-й сесії ООН у м. Нью-Йорк (2003 р.) було прийнято тематичну програму заходів для забезпечення сталого розвитку на період до 2017 р. Невід'ємною частиною концепції стійкого розвитку є система індикаторів, розроблена Комісією ООН зі сталого розвитку.

Сталий розвиток розглядають як такий, що не тільки породжує і сприяє економічному зростанню, але і справедливо розподіляє його результати, відновлює довкілля в більшій мірі, ніж знищує його, сприяє зростанню можливостей людей, а не збіднює їх.

В Україні державна концепція сталого розвитку у першій редакції розроблена ще в 1998 році, а проект концепції (друга редакція) - у 2000 році. Концепція виходить зі стратегічних інтересів сталого розвитку України, які полягають у забезпеченні стабільного соціально-економічного зростання.

У грудні 1999 р. Верховною радою України було прийнято постанову № 1359-XIV «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів», яка передбачала напрями державної політики щодо забезпечення

сталого розвитку населених пунктів, правові та економічні шляхи їх реалізації, а постановою Кабінету Міністрів України № 634-2003-п від 26.04.2003 було затверджено «Комплексну програму реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003-2015 рр.». Однак в Україні досі не завершена підготовка такого важливого документа, як «Стратегія стійкого розвитку України».

На сьогоднішній день жодна з більше 100 наших партій, жоден з кандидатів в Президенти України серйозно не розглядає цю концепцію як перспективний напрям розвитку країни. Але сформуванню концепції сталого розвитку в Україні на рівні країни та регіонів необхідно! На наш погляд, це важливий крок на шляху входження країни в Європейське співтовариство.

В Україні внаслідок політичної, законодавчої і економічної нестабільності роботи в напрямку сталого розвитку мають більш декларативний характер, ніж реальний. Прийняті в деяких регіонах «місцеві плани дій» розроблені на базі міжнародних рекомендацій без належного врахування природних, економічних та соціальних особливостей, без попереднього теоретичного обґрунтування концептуальних засад.

Науковим підсумком проведених В.М.Трегобчуком досліджень екологічних аспектів розвитку природокористування в напрямку сталого розвитку стала розроблена ним «Концепція сталого розвитку для України»[5].

Він вважав, що поглиблення процесів інтеграції України в світову господарську систему дедалі вимогливіше спонукатиме до ведення господарської діяльності в агросфері на засадах сталого розвитку, що передбачає досягнення стійкості й стабільності агроєкосистем, оптимальне використання біоекологічного потенціалу територій, забезпечення охорони ґрунтового покриву і довкілля.

Вітчизняні вчені, насамперед з Національної академії наук України, фундаментально досліджували широке коло теоретичних, концептуальних, методологічних і практичних аспектів сталого розвитку та формування екологобезпечної економіки. Тому автор повертається до аналізу ресурсо-екологічних і природоохоронних проблем у контексті сталого розвитку, порушених ним у публікації «Екологобезпечна економіка: альтернативи немає» [6].

Проте розглядаються ці проблеми вже під іншим кутом зору, а саме – у плані розкриття передумов і формулювання першочергових завдань щодо реалізації в Україні моделі сталого розвитку на різних ієрархічних рівнях управління.

В концепції автор приходить до виваженого висновку: «Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає, зрештою, таке функціонування її народногосподарського комплексу, коли одночасно забезпечуються: задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення; раціональне та екологобезпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Інакше кажучи, сталий розвиток – це насамперед економічне зростання, за якого ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєзабезпечення суспільства без виснаження, деградації і забруднення довкілля».

На його думку реалізація принципів сталого розвитку України не може розглядатись у відриві від здійснюваних у державі ринкових реформ. «Перехід до сталого розвитку як країни загалом, так і окремих її регіонів,- зазначав він, - має відбуватися у тісному взаємозв'язку з радикальною структурною і техніко-технологічною перебудовою суспільного виробництва на основі прискорення темпів НТП, зокрема у напрямі всебічної екологізації не лише базових галузей економіки, а й усіх сфер людської діяльності» [5, с.27].

В цій науковій праці В.Трегобчук визначив найважливіші передумови переходу України на модель сталого розвитку на національному та регіональному рівнях, першочергові завдання на подолання ресурсо-екологічної кризи та оздоровлення навколишнього природного середовища.

Сталий розвиток він характеризував як економічне зростання, за якого ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєзабезпечення суспільства без виснаження, деградації і забруднення довкілля.

Можливості держави щодо успішної реалізації цих завдань як на національному, так і на регіональному рівнях вчений визначив трьома основними групами чинників: «Перша, найважливіша, пов'язана з рівнями розвитку економічного і науково-технічного потенціалів держави... Друга група чинників включає показники виробництва та якості вітчизняного екологічного обладнання, екологобезпечних технічних засобів і технологій... Третя група чинників, які характеризують обсяги затрат на екологію, оздоровлення природи і переведення економіки на модель сталого розвитку, – це застосування принципово нового макроекономічного механізму регулювання соціально-економічних процесів у державі для розв'язання ресурсо-екологічних проблем, а також нових підходів і методів оцінки економічної ефективності витрат на ці заходи»[5, с.26].

Він запропонував розробити принципово нову ресурсо-екологічну стратегію соціально-економічного розвитку держави, конкретного регіону та області, в якій було б визначено національні, регіональні і місцеві пріоритети під час переведення народногосподарського комплексу на модель сталого функціонування.

Таким чином, концепція сталого розвитку відбиває розуміння тісного взаємозв'язку екологічних, економічних і соціальних проблем людства і того факту, що вони можуть бути вирішені лише комплексно, за умови тісної співпраці і координації зусиль усіх країн світу.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що наукові розробки академіка В.М.Трегобчука з питань еколого-економічного розвитку природокористування, переходу України на модель сталого розвитку відповідають нині загальносвітовим напрямкам досліджень у цій сфері.

Потреба подальшої розробки інституційно-засадничих основ екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку повинна зайняти важливе місце серед комплексу державних питань, пов'язаних з охороною природи на всіх рівнях управління та господарювання.

Джерела та література

1. Трегобчук В.М. Інтегральна економічна оцінка шкоди і втрат, зумовлених ядерною катастрофою на ЧАЕС / В.М.Трегобчук // Економіка України. – 1996. – №10. – С.19-23.
2. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України ім.Вернадського (ІА НБУВ). – Ф.360. – Оп.1. – Спр. 3151.
3. Васюта О.А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку / Васюта О.А. // Тернопіль: «Гал-Друк», 2001. – С.21-23.
4. Трегобчук В., Веклич О.. Необхідність еколого-економічної моделі ринкових реформ в Україні / Трегобчук В., Веклич О. // Економіка України. – 1997. – С.12-23.
5. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. – № 2. – С.24-28.
6. Трегобчук В.М. Екологічнобезпечна економіка: альтернативи немає / В.М.Трегобчук // Вісник НАН України. – 1998. – №3/4. – С.15-21.

Попова О. П. Вклад академика В.М. Трегобчука в решение задач экологической стратегии экономического развития страны.

Рассмотрены основы устойчивого развития Украины и формирования экологически безопасной экономики в контексте деятельности выдающегося ученого академика Национальной академии аграрных наук Украины В.М.Трегобчука. Проанализированы основные положения и выводы его работ, рассмотрен научный и практический вклад в решение задач экологической стратегии экономического развития страны. Им разработаны теоретические подходы к управлению чрезвычайной ситуацией. Научные разработки ученого относительно определения экологических последствий и потерь хозяйственного комплекса Украины от ядерной катастрофы на Чернобыльской АЭС имеют теоретическую и практическую направленность.

Ключевые слова: экологические последствия, ядерная катастрофа, устойчивое развитие Украины.

Popova O. P. Contribution by academician V.M. Tregobchuk in solving the environmental strategy challenges over the state economic development.

This paper deals with basis of sustainable development of Ukraine, as well as formation of ecologically safe economy in the context of V.M. Tregobchuk, an outstanding scientist, Academician of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine. Major statements and conclusions of his works have been analyzed. Scientific and practical contribution to addressing objectives of environmental strategy of the state economic development has been mentioned. The author has developed theoretical approaches to the management of an emergency situation. Scientific developments on the definition of ecological consequences and losses at economic complex of Ukraine caused by nuclear accident at the Chernobyl NPP have theoretical and practical orientation.

Keywords: ecological consequences, nuclear accident, sustainable development of Ukraine.

УДК 656.2.057.4

В. І. Латиш

ПРОФЕСОР Л.Ф. НІКОЛАЇ (1844–1908): НАУКОВА, ОРГАНІЗАЦІЙНА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ БУДІВЕЛЬНОЇ МЕХАНІКИ ТА МОСТОБУДУВАННЯ (ДО 170–РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Ніколаї Леопольд Федорович (1844-1908) – інженер шляхів сполучення, вчений в галузі будівельної механіки і мостобудування, професор. Директор (ректор) Петербурзького інституту інженерів шляхів сполучення у 1901-1905 рр. Його наукові праці присвячені розрахункам облицювання тунелів, теорії розрахунку конструкцій мостів, гідравлічним процесам мостових переходів, нормам стікання вод для малих басейнів, історії мостобудування. Він автор книги «Краткие исторические данные о развитии мостового дела в России» (СПб., 1898). У статті висвітлюється його наукова, організаційна та педагогічна діяльність

Ключові слова: будівельна механіка, мостобудування, інженер, наука, техніка, історія науки

В історію вітчизняної науки і техніки Леопольд Федорович Ніколаї увійшов як визначний вчений в галузі будівельної механіки і гідравліки, один з основоположників вітчизняної школи мостобудування [1]. Він народився 30 листопада 1844 р. в Іжевську Вятської губернії. Закінчив із золотом медально імператорську Першу Казанську гімназію. Згодом поступив на фізично-математичний факультет Казанського університету на математичне відділення, який закінчив весною 1866 р. із вченим ступенем кандидата наук.

Однак, теоретична університетська підготовка його не задовольняла і він поступив в один із престижних вузів Російської імперії тих років – Інститут інженерів шляхів сполучення у Санкт-Петербурзі, який і завершив через п'ять років. Слід зауважити, що молоді люди на той час після закінчення математичного факультету університету прагнули отримати ще і інженерну освіту в Інституті інженерів шляхів сполучення. Подвійна освіта сприяла високій інженерній ерудиції, яка базувалася на міцній математичній основі. Таку